

Případ zapomenutého atentátu

Jiří Skoupý

Ten druhý za Heydrichem

Je jeden z mnoha všedních protektorátních dnů. Ulicemi města jezdí auta a tramvaje, lidé spěchají za svými povinnostmi. Jen málokdo by si povšiml dvou mladých mužů, postávajících na nárožích ulic. Ve tváři vyššího z mladíků se zračí napjatý výraz. Pečlivě kontroluje pod kabátem zásobník pistole. Za okamžik bude ústí zbraně mířit na důstojníka SS, který zatím nemá o chystaném útoku sebemenší tušení ...

Výše popsaná scénérie by mohla vzbudit dojem popisu příprav atentátu na zastupujícího říšského protektora a generála policie SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha v květnu roku 1942. Jedná se však o nástin jiné události, která se odehrála dne 7. února 1945 v Brně na křižovatce ulic Kounicovy a Nerudovy. Zmínění muži, Alois Bauer a Vladimír Blažka, byli členy odbojové skupiny Předvoj. Cílem útoku se stal 38letý důstojník, SS-Hauptsturmführer August Gölzer, po Reinhardu Heydrichovi druhý nejvyšší představitel nacistické organizace SS, na něhož byl v průběhu trvání Protektorátu proveden úspěšný atentát

Nejen černé uniformy

August Daniel Gölzer se narodil 2. srpna 1906 v německém Lauffenu. Dne 7. března 1927 se stal členem NSDAP a zřejmě ve stejném roce i příslušníkem SA. Členem SS se stal v roce 1936; ihned po vstupu absolvoval pro zvýšení kvalifikace obchodní školu a i jeho další kariérní postup byl poměrně rychlý. V letech 1936 – 1939 pracoval na doplňovacím velitelství štábu Hlavního úřadu SS v Berlíně.

V roce 1939 se stal SS-Obersturmführer Gölzer taktéž členem nově založených Waffen SS, kde získal hodnost SS-Sturmmann a byl tabulkově zařazen k velitelské rotě strážního praporu pancéřové divize SS Leibstandarte Adolf Hitler. Po okupaci Československa byl převelen do Prahy k úseku č. XXXIX všeobecných SS a požádal o povolení k sňatku s prodavačkou Elisabeth Vulhop.

Na podzim 1944 byl Gölzer po dubnové reorganizaci vnitřní struktury všeobecných SS povýšen na SS-Hauptsturmführera a převelen na nově vzniklé velitelství úseku č. XXXIX všeobecných SS v Brně, kde působil jako účetní. Bydlel se svojí rodinou v 5. podlaží nárožního domu na adrese Ebner-Eschenbachgasse (Nerudova) 14.

Dva proti Říši

Přikročme nyní ke dvojici atentátníků. Alois Bauer se narodil se v Olešnici na Moravě 23. května 1926 Marii Bauerové, otec je uveden jako neznámý. Po absolvování základního školního vzdělání pracoval jako pekařský učeň a pomocník v Brně. V Předvoji působil pod krycím jménem „Sochor“.

Bauerův bratranec Vladimír Blažka se narodil 12. prosince 1920 rovněž v Olešnici na Moravě v rodině obuvníka Jana Blažky a jeho ženy Aloisie. Zřejmě z pracovních a existenčních důvodů přesídlila rodina do Brna-Husovic. V době mobilizace v roce 1938 dobrovolně narukoval ke 2. rotě 43. pěšího pluku, kde prožil tragickou ztrátu československého pohraničí i vyhlášení Protektorátu. 23. března 1939 byl demobilizován a bezprostředně poté odešel z Brna na práci do Říše, pracoval v Berlíně a Hamburku. Začátkem roku 1943 musel nastoupit do přeškoleního zařízení ve Strassburgu, poté na práci do Vídně. V lednu 1944 byl zadržen při kurýrní cestě k partyzánům a následně vězněn po dobu 5 měsíců v Marburgu. Po propuštění jej pracovní úřad odeslal do Dubnice nad Váhom. Z pracovního nasazení se mu však podařilo uprchnout, dne 17. srpna 1944 se stal příslušníkem II. partyzánské brigády gen. M. R. Štefánika v hodnosti vojína. Po porážce Slovenského národního povstání přešel na Moravu, 8. prosince 1944 se vrátil do Brna, kde dále ilegálně pracoval jako spojka novoměstských partyzánů. Bydlel s rodiči v přízemním bytě dělnického domu v Brně-Husovicích. Blažkovo krycí jméno bylo „poručík Poruba“.

Bauer s Blažkou se stali členy brněnské frakce levicové odbojové organizace Předvoj v únoru 1945. Velitel branného referátu Předvoje – tato skupina byla po válce označována jako Národní revoluční armáda – Ing. architekt Vladimír Tišnovský se Blažkovi již od počátku jevil jako ctižádostivý organizátor, Blažka naproti tomu dokázal zaimponovat svojí odvahou a bojovými zkušenostmi. Představoval pro architekta prototyp vojáka, který necouvne před úkoly, na něž by se mnozí neodvážili ani pomyslet. Začal být proto záhy zasvěcován do jeho nejtajnějších plánů.

Útok na smrtihlava

Ve středu 7. února 1945 opustil August Gölzer se svojí ženou v 19.45 služebnu úseku SS č. XXXIX na Aleestraße (dnešní tř. kpt. Jaroše) 35 a vydali se pěšky směrem k domovu. Pravděpodobně u kina „Studio“ (dnešní kino Art) se k nim připojili Bauer s Blažkou, a sledovali je až k jejich bydlišti. V okamžiku, kdy důstojník otvíral domovní dveře, Blažka zvolal německy „ruce vzhůru!“ Gölzer se okamžitě se otočil a sáhl po vlastní zbraní. Než však stačil pouzdro s pistolí rozepnout, Blažka vypálil asi 3 nebo 4 výstřely. Až teprve poslední

výstřel Gölzera zasáhl. Gölzerově ženě se mezitím podařilo otevřít a oba se ukryli v domě. Atentátníci ihned poté místo činu opustili.

Zraněný Hauptsturmführer mezitím za pomoci manželky vyšel po schodech až do svého bytu. Žena jej uložila do postele a běžela pro v sousedství bydlicího českého lékaře. Ten se po ohledání zranění zavolal záchrannou službu.

Dochované policejní hlášení k případu uvádí: „*Vražedný útok se odehrál ve 20.20 hodin. Teprve po 2 hodinách přijely na místo dva vozy záchranné služby současně. Gölzer byl okamžitě operován, současně byly provedeny krevní transfúze, které dle vyjádření lékaře už nebyly účinné. Gölzer zemřel v noci ze 7. na 8. února 1945 v 0.30 hodin.*“ Stalo se tak ve II. chirurgické nemocnici na Žlutém kopci.

Na místo činu se dostavili příslušníci německé kriminální policie i gestapa a zahájili vyšetřování. Po krátké poradě nařídili okamžitou noční pátrací razii, ta však byla neúspěšná. Na případ bylo uvaleno informační embargo. Zda byla na dopadení atentátníků vypsána nějaká odměna, není doloženo.

Organizací pohřbu byli pověřeni vybraní příslušníci SS, kteří zařídili rovněž vystavení Gölzerova těla ve slavnostní uniformě. Protože převezení těla do Říše nebylo v době blížící se fronty možné, souhlasila Elisabeth s kremací manželových tělesných ostatků v brněnském krematoriu.

Elisabeth Gölzerová si 22. února 1945 urnu vyzvedla, přijala poslední kondolence smuteční delegace SS, krátce nato se svojí rodinou Brno opustila a přestěhovala se do obce Blankenburg im Harz. Svému muži nechala zřídit hrob na místním hřbitově. 18. srpna 1949 byl hrob zrušen a urna převezena k uložení na vojenské pohřebiště v Gölzerově rodném Lauffenu, kde je jméno August Gölzer dodnes uvedeno na náhrobní desce mezi vojáky, padlými ve 2. světové válce.

Po atentátnících nebyla v průběhu dosavadního vyšetřování nalezena jediná stopa.

Hrdinové mlčí

Akce tajné policie proti příslušníkům vedení Předvoje v březnu 1945 přišly zcela neočekávaně. Na Brněnsku začala vlna zatýkání u Milana Genserka, velitele partyzánské skupiny s názvem Třetí československá úderná rota generála Luži, jež působila v oblasti okresů Tišnov a Boskovice. Genserek vypověděl, že má spojení na člena Předvoje jménem Oldřich Vojta. Gestapo Vojtu zatklo a 13. března 1945 donutilo, zatelefonovat svému veliteli Ing. Vladimíru Tišnovskému a smluvit si s ním schůzku. Tišnovský byl na místě setkání zatčen.

V obavě o svůj život nabídl Tišnovský gestapu k dispozici své znalosti a kontakty. Prohlásil, že zná jména i adresy vrahů SS-Hauptsturmführera Gölzera a je schopen pomoci s jejich dopadením. Jako podmínku si však stanovil, že žádnému z odbojářů, které bude jmenovat, nebude po zatčení nijak ublíženo, a začal s gestapem v roli volavky spolupracovat na jejich zatčení.

Spokojení policejní velitelé nabídli Tišnovskému pozici konfidenta s možností propuštění na svobodu, pokud ovšem pravdivě odpoví na několik otázek. Tišnovský souhlasil a byl představen kriminálnímu radovi Ottovi Koslowskému, který v té době fakticky řídil činnost brněnského gestapa a od roku 1944 působil jako vedoucí úseku exekutivního oddělení tajné policie.

Přes počáteční vstřícné přijetí u kriminálního rady nemohl v tuto chvíli Vladimír Tišnovský ještě tušit, že čelí velmi nebezpečnému a zkušenému protihráči. Ta nejtěžší zkouška, při níž všechny doposud provedené úlitby a kompromisy rázem ztratily svoji dosavadní cenu, jej totiž měla teprve čekat.

Dopadení

Když byly veškeré výsledky pátrání po Blažkovi stále negativní, navrhl Tišnovský gestapu, ať zkusí zajistit Aloise Bauera. Bauer byl dopaden ve čtvrtek 22. března 1945 ve svém bydlišti a pod nátlakem vypověděl, že Blažka chodívá do bytu svého švagra Jaroslava Štěpánka, který je zaměstnán jako úředník na pracovním úřadě v Brně. Ihned bylo sestaveno zatýkácké komando pod velením rady Koslowského a vyrazilo na pracovní úřad, kde si nechalo Štěpánka předvolat. Koslowski poté rozhodl, že se pojedje přímo do bytu Blažkových a protože si byl vědom, že Blažka je ozbrojen, rozhodl se vyhnout otevřenému střetu a cestou autem zosnoval krutou lest. Nařídil Štěpánkovi, ať vyláká Blažku pod nějakou záminkou z domu a pohrozil mu, aby se jej rozhodně nepokoušel nijak varovat, jinak bude zastřelen i se svojí rodinou. Bylo asi 16.45 a Vladimír byl zrovna v tu dobu i s rodiči bohužel doma. Zoufalý Štěpánek Blažkovi řekl, aby došel ke kinu Metro vyřídit jeho ženě – svojí sestře – s níž má prý před kinem smlouvenou schůzku, že z pracovních důvodů nemůže přijít. Dle Štěpánkova vlastního tvrzení se poté odebral spolu s Blažkou do vedlejšího pokoje, kde jej varoval slovy: „*Mirku uteč, gestapo!*“

Príslušník gestapa Emil Seitz se později k detailům zatýkácké akce vyjádřil takto: „*Po odchodu Štěpánkově vyšel z domu Blažka a šel směrem k Vranovské ulici na Bednářskou, došel až k zastávce pouličních drah, kde zůstal stát. V zápětí nato jsme se za ním všichni odebrali a na místě, kde zůstal státí jsme ho zatkli. Při zatčení Koslowski se ptal Blažky, kde*

má pistoli, o které jsme věděli z udání Bauera. Blažka nám odpověděl, že tuto má doma v nočním stolku.“

Po tomto sdělení provedli příslušníci gestapa ihned u Blažků domovní prohlídku a zbraň skutečně našli. Na základě výsledků balistické expertizy bylo zjištěno, že se jedná o pistoli, s níž byl zastřelen SS-Hauptsturmführer August Gölzer.

Peklo pozná vyvolených

Bauer s Blažkou byli okamžitě po zatčení podrobeni neobyčejně brutálním výslechům, které trvaly dlouho do noci. Souběžně s nimi byl v oddělené místnosti vyslýchán a mučen také Tišnovský. Blažka s Bauerem však trvali na tom, že měli v úmyslu Gölzera pouze odzbrojit. Koslowski, který jejich výpovědi nevěřil, proto nařídil přímou konfrontaci Blažky s Tišnovským. O tom, co se v ten okamžik přesně odehrálo, protokoly bohužel mlčí.

O pobytu Vladimíra Blažky v podzemní cele č. 24 v Kounicových kolejích, toho času policejní věznici gestapa, se zachovalo svědectví odbojáře Floriana Mynaříka: *„Propadali jsme trvalé skleslosti a prožívali okamžiky, v nichž jsme si přáli, aby nastal co nejdříve konec našeho života. V těch chvílích měl Vladimír Blažka, nejmladší z nás, ještě tolik síly, že nás utěšoval a přesvědčoval ... – ,Vždyť konec války je již neodvratný, může přijít každým dnem. Čeho se bojíte?‘ V pátek ráno (13. dubna 1945) se musel ještě jednou dostavit k výslechu, ale zpět do cely se již nevrátil.“*

Zastavme se nyní u data pátek 13. dubna 1945. Ten den totiž přijel z Ostravy do Brna zvláštním vlakem sám státní ministr K. H. Frank a po prostudování protokolární dokumentace Gölzerova případu nařídil okamžitou fyzickou likvidaci Bauera a Blažky v rámci zrychleného řízení bez soudu, tzv. „zvláštního zacházení“. K těmto popravám se od prosince 1944 až do dubna 1945 používal dvorek Kounicových kolejí. Správce věznice Franz Duba nařídil, aby byla na místě pro tyto účely navršena vrstva písku. Odtud název popraviště „Na písečku“.

V sobotu 14. dubna 1945 dopoledne kolem 11. hodiny byli Bauer s Blažkou vyvedeni bosí a v prádle z cel a museli si stoupnout čelem ke zdi. Jako první šel na řadu Alois Bauer, za ním Vladimír Blažka. Se svázanýma rukama poklekli na písek a sklonili hlavu. Vzápětí se ozvaly výstřely z pistole. Popravu provedl sám kriminální rada Otto Koslowski pomocí své služební zbraně. Těla byla naložena do připravených rakví a vyklopena do hromadného hrobu na Ústředním hřbitově.

Ostatní věznění členové Předvoje měli větší štěstí. Vladimír Tišnovský byl se svými kolegy nakomandován do jednoho ze dvou transportů, které opustily Brno 10. a 17. dubna

1945. Cílem se stal záchytný tábor v Mirošově u Rokycan, kde se vězni 6. května 1945 konečně dočkali svobody.

Těla Aloise Bauera a Vladimíra Blažky byla 12. července 1945 dopoledne exhumována a 14. července 1945 slavnostně pohřbena v čestné skupině 25e brněnského Ústředního hřbitova. V roce 1946 došlo k přenesení ostatků do nově vytvořené čestné skupiny 56e pro padlé či popravené odbojáře. Na Blažkově náhrobku je uvedeno i jeho krycí jméno, na němž si tolik zakládal: „Poručík“.

Soud

Je pochopitelné, že Blažkovi rodiče měli na zjištění pravdy o skutečném pozadí odbojové činnosti a tragické smrti svého jediného syna eminentní zájem. Celý případ se proto dostal až k mimořádnému lidovému soudu. Počet obviněných se rozrostl na tři osoby: Vladimíra Tišnovského, Jaroslava Štěpánka a Oldřicha Vojtu, který byl obžalován za to, že vylákal Tišnovského na schůzku s gestapem. U Tišnovského bylo vzneseno těžké obvinění z udavačství, které se dle tehdejší platné legislativy trestalo výlučně smrtí. Veřejný žalobce podal žalobu dne 30. října 1946, na obžalované byla uvalena vazba.

U obžalovaného Jaroslava Štěpánka zvažil žalobce nejprve všechny polehčující okolnosti nastálé situace a ihned podal návrh na zastavení trestního stíhání.

V průběhu soudního řízení však vyplynula na povrch zcela zásadní skutečnost. Někteří vyslyšení příslušníci gestapa totiž prohlásili, že SS-Hauptsturmführer August Gölzer byl Bauerem a Blažkou údajně zastřelen nedopatřením. Skutečným cílem atentátu měl být sám kriminální rada Otto Koslowski.

Současně vyšetřovatelé objasnili důvod, kvůli kterému byl Tišnovský i přes svůj jinak loajální postoj ke gestapu Koslowskim bit a týrán. Bývalý kriminální asistent gestapa Emil Seitz popsal událost takto: *„Tišnovský Koslowskému odpověděl, že jak Blažka tak i Bauer se domnívali, že Gölzer je šéf gestapa Koslowski. Koslowski dále chtěl po Tišnovském vědět, kdo Blažku a Bauera navedl k této vraždě. Tišnovský však Koslowskému na to nemohl dát žádnou odpověď, byl proto Koslowským zostřeně vyslyšán.“* Protože se Koslowskému podařilo před osvobozením z Brna uprchnout, nemohl být zatím v této záležitosti vyslechnut.

Hlavní přelíčení se konalo 23. listopadu 1946 a je nade vší pochybnost, že konečný výrok soudu musel pro oba obžalované znamenat obrovskou úlevu: *„Obžalovaní byli zproštěni obžaloby v celém rozsahu, protože soud dospěl k přesvědčení, že obžalovaní ve svých výpovědích u gestapa vypovídali pod nátlakem; byvše před tím surově týráni a že tedy nezavinili ztrátu svobody svých spolupracovníků ve zločinném úmyslu.“*

Zločin a trest

Kriminální rada Otto Koslowski odjel 6. května 1945 do Bavorska. Protože se po celou svoji předchozí kariéru u policie považoval jen za úředníka, nadále vystupoval pod svým pravým jménem. Jako válečný zločinec byl zatčen příslušníky americké okupační správy a konečně 22. ledna 1947 převezen do svého bývalého působiště Brna. Informaci o dopadení jednoho z velitelů gestapácké exekutivy přijala spousta bývalých odbojářů se zadostiučiněním, mnozí jiní však se strachem a obavami. Bylo více než zřejmé, že v průběhu protokolárního výslechu dojde i na Bauerův a Blažkův případ.

Pověstný Koslowski opravdu vypovídal a vyšetřovatelům Státní bezpečnosti předložil tuto překvapivou verzi události, v níž hlavní úlohu sehrál jeho elitní konfident František Šmíd: *„Jakmile se Blažka dozvěděl po mém oslovení jedním z úředníků mé jméno, podíval se na mne zcela zaskočen a za pomoci tlumočnicka Seitze se optal, zda prý jsem kriminální rada Koslowski. Měl mít po činu rozhovor se Šmídem, kdy mu Šmíd prozradil, že ‚odpravený‘ důstojník je údajně šéf gestapa Koslowski. Protože Šmíd v té době již nežil, nemohl jsem toto tvrzení více ověřit. Bylo mi však zcela jasné, že útok na Gölzera měl vlastně platit mně.“*

Mimořádný lidový soud obdržel žalobu veřejného žalobce dne 30. dubna 1947. Otto Koslowski byl shledán vinným jak ze zločinu vraždy Bauera a Blažky, tak i ve zbývajících bodech obžaloby. Neveřejná poprava oběšením proběhla 3. května 1947 ve 12.21 na nádvoří věznice Krajského soudu v Brně na Cejlu. Koslowského osud se tak pozoruhodně naplnil. Mnozí si nyní mohli definitivně odechnout.

Alej vroubená otazníky

Po souhrnném představení všech faktů nám zbývá, pokusit se najít odpovědi na některé zásadní otázky včetně té nejkřičivější: kdo skutečně vydal rozkaz k vykonání atentátu na kriminálního radu Koslowského?

Co se týče Koslowského poválečné výpovědi, lze snadno zjistit, že nemůže být v žádném ohledu pravdivá. Protože konfidenta Františka Šmída zlikvidovali příslušníci odboje ve Valašském Meziříčí v dopoledních hodinách téhož dne, kdy jako došlo k atentátu na Gölzera, tj. 7. února 1945, je vyloučeno, aby Blažka se Šmídem po provedené akci hovořil. Jedno je však jisté: sám Koslowski o plánovaném atentátu na svoji osobu ani v nejmenším nepochyboval, ať už z jeho organizace podezíral kohokoliv.

Závěrem nezbývá než konstatovat, že jméno odbojáře, který vydal k vykonání atentátu rozkaz, neznáme a pravděpodobně nikdy znát nebudeme. Na každý pád však platí, že zřejmě nechybělo mnoho, a jména Bauera a Blažky by byla po válce asi velmi často skloňována.

V tomto ohledu zmiňme skutečnost, že období od vstupu do partyzánské jednotky až po den jeho smrti bylo Vladimíru Blažkovi úředně uznáno jako řádný výkon presenční vojenské služby. Blažka tedy vykonal atentát de jure jako voják a byl proto za svůj čin 11. listopadu 2015 vyznamenám Záslužným křížem ministra obrany České republiky III. stupně in memoriam.